

VII ГОДИШЊЕ САВЕТОВАЊЕ УДРУЖЕЊА ЗА КРИВИЧНО ПРАВО И КРИМИНОЛОГИЈУ СРБИЈЕ

У Доњем Милановцу је 14. и 15. јуна 1984. године одржано VII годишње саветовање Удружења за кривично право и криминологију Србије. На тему: *Санкције за кривична дела, привредне преступе и прекршаје* поднето је четрнаест реферата.

У реферату *Систем санкција за кривична дела, привредне преступе и прекршаје* др Мирослав Борбевећ, редовни професор Правног факултета у Београду, критичко преиспитивање система санкција за кривична дела, започиње указивањем на смањивање броја врста казни. Улогу смртне казне оцењује само према њеној фактичкој примени у пракси, а у предвиђању релативно широког распона општег минимума и максимума казне затвора види извесне проблеме који се могу поставити пре свега због немогућности коришћења интервала од петнаест до двадесет година (као потребно нпр. код више саизвршилаца). Још теже прихвата немогућност примене козне затвора од двадесет година за кривична дела у стицају. Како одмеравање новчане казне оправдано посматра у условима промене вредности новца, аутор предлаже два решења: или повремене измене кривичних закона, или прописивање већих распона новчане казне, од којих други оцењује као прихватљивији. Сужену примену казне конфискације имовине у садашњим условима објашњава губљењем значаја који је она имала. Аутор сматра да преиначење условне осуде у посебну санкцију, није много изменило њену суштину, а да су вероватни разлози што увођење заштитног надзора није дало очекиване резултате, тешкоће његовог организовања, прилична неодређеност појединих обавеза и тешкоће праћења њиховог извршења. Судска опомена, према његовом мишљењу, добро замењује казну, док мере безбедности, које оцењује као оправдане, не обрађује, јер су оне, са васпитним мерама, предмет посебног реферата. Анализу система санкција за привредне преступе започиње констатацијом да се проблем одређивања оквира новчане казне у условима промене вредности новца не поставља, пошто се она може прописивати у вишеструком износу учињене штете, неизвршене обавезе, или вредности робе или друге ствари. Аутор не дели мишљење оних који сматрају да је за одговорна лица потребно увођење казне затвора, јер ово кажњавање има само допунски карактер. На условној осуди за привредне преступе се не задржава посебно, јер је она концепцијски постављена исто као и у Кривичном закону СФРЈ. Аутор не види разлоге за употребу другог термина — заштитне мере —, када оне одговарају мерама безбедности код кривичних дела, а очекује да ће одузимање имовинске користи, будући да нема карактер заштитне мере, бити ускоро издвојена мера. Како казна затвора за прекршаје има два општа максимума, од којих се виши може применити и код стицаја више прекршаја, то аутор сматра да је, иако се ова ситуација тешко може поредити са казном затвора од двадесет година за кривична дела, решење у законима о прекршајима исправ-

није. Даље примећује да одредбе о укору нису у систематици закона о прекршајима издвојене од одредаба о казнама. Аутор закључује реферат запажањем да, иако постоји изграбен и развијен систем санкција за поједине категорије деликата у нашем казненом праву, ипак је присутна и извесна терминолошка, формулациска па и концепцијска неједнакост.

Следећи реферат *Реализација сврхе кривичних санкција кроз избор њихове врсте и мере* поднео је др Драгољуб Атанацковић, професор на Правном факултету у Београду. Након што је показао, наводећи одредбе закона којима се регулишу сврха и примена кривичних санкција, да законодавац посвећује велику пажњу овом питању, запажа да би био погрешан закључак да судови имају чврст ослонац у закону за избор врсте и мере кривичне санкције. На основу две табеле са прегледом изречених кривичних санкција у СР Србији од 1971. до 1980. године аутор закључује да: 1. иако број изречених мера безбедности постепено расте, ипак је њихово учешће занемарљиво мало; 2. да је још мањи проценат изречених судских опомена, а веома висок условних осуда, док је број условних осуда са заштитним надзором незнатан; и 3. да је изречено око 90% васпитних мера ванинституционалног карактера, око 9—10% заводских васпитних мера, веома мали број казни малолетничког затвора и мера безбедности малолетницима, највећи казни затвора од три до шест месеци, а знатан број новчаних, чак 60,14%. Стога аутор оправдано поставља питање, зашто се казна политика судова разликује од казнене политике законодавца, односно, није ли ублажавање репресије дошло до своје крајње тачке? Проблем не би био тако велик да је савремено друштво нашло друга и боља средства од казне за борбу против криминалитета. Пошто казна ионако данас нема за сврху одмазду, њена репресивна функција би могла да буде испуњена већ и самим неodobравањем које је изречено у пресуди, док би специјално-превентивна сврха могла бити остварена кроз мере безбедности. Међутим, за то би било неопходно да се мере безбедности очисте од репресивних елемената, што је, према мишљењу аутора, практично неизводљиво.

У реферату *Личност делинквента и избор кривичне санкције* Слободан И. Шошкић, адвокат из Београда, покушава да одговори на питање, који су разлози практичном одређивању правосуђа у правцу „уравнотеже“ и све већој оријентацији ка казнама. Извесна објашњења налазе се пре свега у чињеници, да је суд, приликом избора кривичне санкције, најчешће у ситуацији да има веома мало података о личности делинквента. Ретко се користе мишљења психолога и социјалног радника, изузев у поступцима према малолетницима и лицима којима се суди за кривична дела која су извршили као млада пунолетна лица. Задржавање на психијатријском вештачењу само онда када се посумња у урачуњљивост делинквента сматра правилним ставом, али не и довољно израженом бригом за личност окривљеног. Нема велике користи од постојања широког спектра кривичних санкција предвиђених у кривичном законодавству, уколико изостаје комплексно испитивање личности, мотива за делинквентно понашање, личних склоности, сагледавање ранијег живота и активности, понашања после извршеног кривичног дела и уопште свих манифестација које су израз одређених својстава конкретне личности. Закључује да се мора напустити, у казненој политици владајуће схватање, да се генерална превенција остварује независно од специјалне, или да се оба вида превенције остварују само уколико је изречена кривична санкција довољно оштра за све као и за окривљеног.

Др Сава Стојановић, стручни сарадник Републичког јавног тужилаштва СР Србије у Београду, поднео је реферат на тему *Казне у законодавству и пракси*. Након што је навео одредбе Кривичног закона СФРЈ и кривичних закона република и аутономних покрајина којима се, према његовом мишљењу, дају врло широка овлашћења за потпуну индивидуализацију кривичних санкција, закључује да су у њима у потпуности прихваћени основни принципи у области одмеравања казне. Ипак, реализација законских поставки врло често указује на постојање

несклада између замишљене казнене политике и конкретне политике судова. Из наведених табела о изреченим санкцијама за 1981. годину како у СФРЈ тако и у СР Србији без покрајина, аутор закључује да је основна карактеристика казнене политике судова њена изразита благост. Тако је у 50% случајева осуђеним учиниоцима изречена казна затвора испод шест месеци, а у 80,96% случајева новчана казна у износу од 5.000 дин. Запажа да се према учиниоцима неких тешких кривичних дела изричу казне испод одређеног посебног минимума. Тако је, претераном употребом института ублажавања казне, који по правилу треба изузетно користити, практично код кривичног дела разбојништва смањен распон законом прописане казне затвора. Аутор се зато пита, није ли то знак за потребу промене става законодавца о апстрактној друштвеној опасности кривичног дела разбојништва и свођења границе посебног законског минимума на ону која се у пракси најчешће изриче, односно на једну годину. Наиме, законска могућност одмеравања казне испод границе прописане законом или примена блаже врсте казне представља само допуну демократизације и хуманизације односа у кривичном праву.

У свом реферату под називом *Смртна казна* др Мирко Томић, професор Правног факултета у Бања Луци, примећује да ниједна кривична санкција није изазвала толико бројне и контраверзне дискусије о оправданости свога постојања. Два дијаметрално супротна становишта, *pro et contra*, не нуде никакво треће решење. Данас се прешло на оцену оправданости ове казне претежно са становишта криминалне политике. У реферату приказан развијени пут смртне казне показује да је она увек била инструмент владајуће класе. Ако би се на смртну казну гледало кроз призму садашњих сазнања, онда се може одлучно тврдити да ова санкција, у свету и код нас, нема будућности. У Југославији треба смртну казну постепено сужавати, али о њеном потпуном укидању прерано је говорити.

Условна осуда у систему кривичних санкција наслов је реферата др Видоја Миладиновића, доцента Правног факултета у Нишју. У уводним напоменама аутор примећује да су корисност и ефикасност условне осуде довели до њене широке примене за сва дела где је утврђена краткотрајна казна затвора или новчана казна, или њихова кумулација, а посебно када се ради о нехатним учиниоцима. Суштина новог модела условне осуде испољава се, према мишљењу аутора, у следећим карактеристикама: 1. то је самостална кривична санкција; 2. по свом карактеру је васпитно прекорна и опомињућа санкција; и 3. не ослања се на изречену, већ на утврђену казну, која може бити изречена и извршена ако постављени услови не буду испуњени и тиме судска прогноза не буде остварена. У даљем тексту аутор обрађује услове за изрицање условне осуде, како обавезне тако и факултативне. На разлозима за опозивање условне осуде аутор се не задржава, будући да ново законодавство не уноси битније промене. Како су искуства стечена применом пробације показала да постоје далеко већи изгледи за ресоцијализацију одређених делинквената ако се уз условну осуду одреде и мере заштитног надзора, кривични закони свих република и покрајина полазе од мање-више истих обавеза, чија је основна сврха усмеравање живота и понашања осуђеног лица у смислу постизавања друштвено корисних циљева и онемогућавања поновног вршења кривичних дела. У прелазним и завршним одредбама свих закона предвиђено је да ће се одредбе о заштитном надзору уз условну осуду, примењивати од дана када то посебним законом буде одређено, а најкасније до 1979. односно до 1980. године. Међутим, сви рокови су истекли, па се с разлогом поставља питање да ли ће ова одредба икада заживети?

Др Владан Васиљевић, научни саветник у Институту за криминологију и социологију истраживања у Београду, поднео је реферат на тему *Неколико питања у вези са мерама безбедности и заштитним мерама у југословенском казненом праву*. Пошто је укратко изложио развојни пут мера безбедности, аутор се задржава на овим мерама у кривичном законодавству Југославије и у пракси. Кратак историјски преглед завршава навођењем новина у Кривичном закону СФРЈ. Од

могућих подела мера безбедности аутор се опредељује на поделу на куративне, мере забране вршења одређених права и протеривање странаца из земље. Код куративних мера аутор сматра да већ сама законодавна решења стављају у први план превентивно деловање, искоренивање чинилаца преступничког понашања, или бар ублажавање њихових неповољних утицаја. Учиниоца је под сталном бригом стручњака и обезбеђени су му савремени поступци лечења. Међутим, већ код мера забране вршења одређених права и протеривања странаца из земље, ова обележја се унеколико губе, а граница између казни и мера безбедности постаје све неодређенија. Од укупног броја осуђених лица у раздобљу од 1973. до 1982. године према 4,7% примењене су мере безбедности најчешће код кривичних дела против безбедности јавног саобраћаја (12%) и против службене дужности (12,2%). Аутор се, затим, задржава на појединачном обрађивању свих заштитних мера за привредне преступе и прекршаје. У закључку примећује да многа питања која се јављају у вези са мерама безбедности наводе на размишљање, да се целом том систему мора прићи са више трезвености и непристрасности него што је до сада чињено и да све будуће захвате ваља ослонити на проверена практична и истраживачка сазнања, а не на претпоставке и каткад збуњујуће декларације.

Кривичне санкције према малолетницима назив је реферата Николе Милошевића, судије за малолетнике Окружног суда у Београду. Након увода аутор прелази на приказивање врста кривичних санкција које се могу изрећи малолетним учиниоцима кривичних дела и ближе дефинисање појединих од њих. Закључује да су основне особености васпитних мера: 1. бројност и разноврсност и 2. неодређено трајање. У оквиру поднаслова Динамика изрицања кривичних санкција са освртом на праксу београдских судова, након изношења података, аутор закључује да се потврдило да су васпитне мере доминантна група кривичних санкција за малолетнике, да је казна малолетничког затвора изузетак, да се мере безбедности недовољно изричу, иако су за њихово изрицање испуњени законски услови, да се уопште не изриче васпитна мера упућивања у дисциплински центар за малолетнике, да се упућивање у специјалну установу и појачан надзор у другој породици изричу изузетно, да није прихваћен институт условног отпуста код васпитне мере упућивања у васпитно поправни дом, нити је у довољној мери прихваћена могућност изрицања васпитних мера младим пунолетним лицима. Аутор, на крају, предлаже: 1. разматрање могућности увођења у наше законодавство јединственог система кривичних санкција према малолетницима; 2. предвиђање разноврснијих васпитних мера, нарочито медицинског карактера; 3. доследнију примену постојећих законодавних решења; 4. преиспитивање постојања института условног отпуста; 5. потпуније извођење специјализације по судовима; и 6. што хитније остваривање објективних услова за изрицање свих кривичних санкција пре свега оснивањем дисциплинског центра за малолетнике, специјалних установа, установа за женску омладину.

Мр Мирослав Врховшек, судија Окружног привредног суда у Београду, свој рад под називом *Санкције за привредне преступе* посветио је ближем расправљању дилеме (која произлази из изнетих података о изреченим казнама за привредне преступе за период 1972—1982. г.) да ли су у питању лакши привредни преступи, или је казнена политика судова врло блага. Иако су до сада санкције привредних преступа оправдале своје постојање делујући позитивно на повећање дисциплине и поштовања законитости у раду правних лица, ипак је дошло и до негативних тенденција које се огледају, пре свега, у томе што је сфера привредних преступа, због гомилања инкриминација, постала готово непрегледна. У систему привредних преступа одређених савезним прописима постоје бројне неусаглашености које ометају наплетне органе да законито и правилно поступају. Тако постоји већи број дела која се у савезним прописима регулишу као привредни преступи, а у републичким и покрајинским као прекршаји, и обрнуто. Аутор, затим, запажа пример одређивања непримерено високог максимума казне за правно

лице за које нема оправдања у чл. 58. Закона о условима и поступку санације. Низ је примера када се различите радње, по својој тежини и друштвеној опасности, подводе само под један члан. Низ је закона у којима је обавезно изрицање неке од предвиђених заштитних мера што није у складу са одредбама Закона о привредним преступима који ово питање регулише. Зато, неадекватна и недовољно промишљена и на пракси неутемељена законодавно-правна техника утврђивања не само санкција, већ и самих привредних преступа, доприноси исто тако, рекло би се, неадекватној и друштвеним потребама на плану сузбијања ове врсте деликата непримереној (благој) казненој политици правосудних органа.

Санкције за кривична дела и прекршаје са елементима насиља назив је реферата који је поднео Радослав Тадић, судија Окружног суда у Ваљеву. Након уводних разматрања у којима одређује појам насиља и набраја сва кривична дела са елементима насиља, из прегледа осуђених лица за ова кривична дела из надлежности окружног и општинских судова у Ваљеву за период од 1981. до 1983. године аутор закључује да се казне крећу испод, на нивоу или нешто изнад минималне казне прописане законом са изузетком кривичног дела из чл. 47. ст. 1. КЗ СР Србије где је више од половине казни близу максималне прописане казне. Приликом одмеравања казни широко се примењују одредбе из чл. 42. и 43. КЗ СФРЈ, а учиниоцима кривичног дела из чл. 53. ст. 1. КЗ СР Србије у великом броју случајева (44,8%) уместо казне изриче се условна осуда. Учиниоцима прекршаја са елементима насиља за исти период по правилу се изричу казне прописане законом. Изузимајући прекршај извршен нападом на службено лице, за остале прекршаје се знатно чешће изричу новчане казне (93,7%) него казне затвора, при чему у 61% случајева изречена новчана казна не прелази износ од 1.000,00 динара.

Краћи реферат на тему *Санкције за кривична дела против друштвене имовине* поднела је Весна Брашић, судија Окружног суда у Београду. За раније често кривично дело, а сада занемарљиво, издавање чека без покрића, најчешће изрицана условна осуда уз примену одредаба из чл. 42. и 43. КЗ СФРЈ, у поступку пред општинским судом и новчана казна, што аутор оцењује као адекватну казнену политику. Поред тога, сматра да се за кривично дело пљачке у највећем броју случајева изрицала адекватна казна, трајања дужег од три године и уз, када се то показало као потребно, изречену меру безбедности забране вршења позива, делатности или дужности, и да стога откривање пораста броја вршења овог кривичног дела може бити резултат ефикаснијег гоњења, а не само резултат добре или лоше казнене политике законодавца.

Мр Душан Кнежевић, заменик Окружног јавног тужиоца у Београду, поднео је реферат на тему *Санкције за саобраћајна кривична дела и прекршаје* у којем је себи ставио у задатак да одговори на питање, није ли можда и неки недостатак постојећег система санкција у извесној мери допринео неповољном тренду саобраћајног криминалитета код нас? Аутор даје преглед пресуђених предмета током 1982. и 1983. године, с тим што је обухватио само тешка дела, према коме су казне затвора изречене свим осуђеним лицима, док је мера безбедности примењена у нешто мање од 50% случајева. Аутор се, стога, пита, који су разлози довели до тога да је мера безбедности, као високо ефикасна, коришћена у тако малом проценту. У даљем тексту аутор оцењује наш систем санкција за саобраћајну делинквенцију као: 1. успешан за остваривање захтева генералне и специјалне превенције; 2. комплетан, уз примедбу да се не прави довољна разлика између лакомислених, неснајжљивих возача и много уже али непроцењиво опасних, групе асоцијалних преступника; и 3. преостали део санкција непотпун и сиромашан, нарочито у погледу избора мера безбедности. На основу сумарно датих искустава из других средина и потреба сопствених прилика, аутор оцењује као потребан нешто строжији систем кажњавања асоцијалних делинквената, знатно другачији третман осталих, уз проширивање избора мера безбедности јер подаци показују да блаже казне дају боље резул-

тате ако се уз њих примене и одговарајуће мере безбедности, а рецидиве скоро искључују.

Последњи реферат је поднео др Михаило Аћимовић, професор Правног факултета у Београду, на тему *Санкције за лакаша кажњива дела*. Након што је истакао да такозвани багателни криминалитет нема у савременом друштву багателан значај, аутор одређује појам лакше кажњиве радње полазећи од критеријума горње границе санкције за лако дело — казна затвора до шест месеци — узимајући у обзир изречене, а не предвиђене казне. Као главни задатак реферата аутор је себи поставио давање одговора на 5 опширних питања везаних за упоредно посматрање лакших кажњивих радњи. На прво питање, да ли код багателних деликата могућност избора неке санкције, више него сама обележја дела, понекад опредељују квалификовање кажњивог понашања као кривичног дела, привредног преступа или прекршаја, аутор даје потврдан одговор. На друго питање, у којој мери личност учиниоца утиче на избор санкције за лаку кажњиву радњу, одговор није лак, јер се у поступку због привредних преступа и прекршаја личност учиниоца релативно мало испитује, а ситуација није боља ни у кривичном поступку. Као треће, следи питање да ли разлике у поступку расправљања случајева и изрицања санкција понекад опредељују квалификовање ситног деликта као једне од три врсте кажњиве радње, на који је одговор да то није редак случај. И најзад, пето питање, да ли санкције у постојећем регистру санкција задовољавају данашње потребе сузбијања ситног криминалитета, не дозвољава одређен одговор који би се приближно састојао у томе да постојеће санкције само донекле задовољавају. По мишљењу аутора, највише недостају неки облици пробације, односно заштитног надзора, а могло би се размотрити и увођење других санкција као нпр. разне полуслободе, обавезан рад на слободи, нове имовинске санкције, а понајвише већа оријентација на социјалне мере које би замениле један део казни.

др Маринка Цетинић